

Rəna Vahid qızı HASİLOVA

Qərbi Kaspi Universiteti,

Politologiya, psixologiya və sosiologiya kafedrası, magistrant

E-mail: rana.hasilova@gmail.com

NİTQ POZUNTULARI VƏ ONLARIN NÖVLƏRİ

Xülasə

Müəllif təqdim olunan məqalədə uşaqların nitq inkişafını, bu zaman yaranan qüsurları sosial-psixoloji fenomen kimi izah etmişdir. Məqalədə uşağın nitq inkişafı ilə bağlı aktual məsələlərin yerli və xarici ədəbiyyat icmalı üzrə təhlili aparılmışdır. Aparılan tədqiqatların nəticəsi onu göstərir ki, uşaqlarda yarana bilən nitq pozuntusu ailə ilə sosial-psixoloji cəhətdən bağlı ola bilər. Beləliklə, sosial psixoloji tədqiqatlar birbaşa olaraq ailə həyatının uşağın nitq inkişafına təsiri danılmazdır. Qeyd etmək lazımdır ki, nitq pozuntusu olan uşağın zehni inkişafına olan təsirdə böyükdür. Uşaqlarda nitq inkişafı pozuntuları sistemləşdirilərək klinik-pedaqoji və psixoloji-pedaqoji təsnifatlarda təqdim olunur. Bu təsnifatlar eyni nitq pozuntularını müxtəlif nöqtəyi-nəzərdən keçirir. Bu təsnifat bir-birini tamamlayır, yəni bir-birinə zidd deyildir. Məqalə də müəllif psixoloji və linqvistik meyarlar əsasında nitq əlamətlərinin müəyyən edilməsinə yönəlmiş nitq pozuntularının psixoloji-pedaqoji təsnifatına istinad etmişdir. Burada müəllif tərəfindən nitq sisteminin əvvəllər qeyd edilən göstəriciləri, nitqin funksional tərəfləri, nitq fəaliyyəti növləri göstərilmişdir.

Açar sözlər: nitq pozuntusu, qüsurlar, dil, inkişaf, uşaq, təsnifat, linqvistik meyar

UOT: 159

DOI: <https://doi.org/10.54414/TIAX8905>

Giriş

Nitqin inkişafının göstəriciləri dedikdə uşağın nitq inkişafında bir neçə aspekti ayırd etmək olar: uşağın dilinin fonemik matrisini mənimsəməsi, o cümlədən sözün səs (eşitmə) təsvirlərinin toplanması və artikulyasiyanın təkmilləşdirilməsi; başa düşülən və danışılan sözlərin sayının artması - başqa sözlə, passiv və aktiv lüğətin inkişafı; ana dilinin qrammatikasını, sintaksisini mənimsəmək; əlaqəli nitqin inkişafı və s. Bu aspektlərin seçilməsi əsasən şərtidir, çünki lüğətin inkişafı prosesini nitqin qrammatik quruluşunun mənimsənilməsindən və fonemik eşitmənin mənimsənilməsindən ayrı nəzərdən keçirmək mümkün deyil. Uşaq üçün dil əvvəldən səs və məna vəhdətini təmsil edir və öz xatirinə deyil, ilk növbədə ünsiyyət vasitəsi kimi mənimsənilir. Fəaliyyət sahəsində A. N. Leontiyev, S. L. Rubinşteyn, D. B. Elkonin və s. və kommunikativ sahədə isə N. M. Aksarina, M. M. Alekseeva, M. I. Lisina, A. V. Petrovski, V. I. Yaşina və başqalarının tədqiqatlarına müraciət edərək uşağın nitq inkişafının göstəricilərini təhlil etdik və fərdin zehni inkişafı əlaqələndirdik. Məktəbəqədər uşağın nitq inkişafının müxtəlif müəlliflər və onların

öyrənilməsi üsulları ilə fərqlənən əsas göstəricilərini nəzərdən keçiriblər.

Psixoloji-pedaqoji təsnifatda nitq pozuntuları iki qrupa bölünür. Birinci qrup ünsiyyət vasitələrinin pozulmasıdır (nitqin fonetik inkişaf etməməsi, fonetik-fonemik və ümumi nitqin inkişaf etməməsi). İkinci qrup - ünsiyyət vasitələrindən istifadə zamanı pozuntular: düzgün formalaşmış ünsiyyət vasitələri ilə nitqin kommunikativ funksiyasının pozulması kimi qəbul edilən kəmərlər və s.

Beləliklə, əksər müəlliflər nitqin başa düşülməsi və ahəngdarlığı, lüğət tərkibi, qrammatik quruluşu, səsin tələffüzü, sözlərin heca quruluşu, fonemik təsvirlər kimi nitq inkişafının göstəricilərinin öyrənilməsinə yanaşmada yekdillər.

Əsas hissə

Bildiyimiz kimi insan canlı varlıqdır. Psixikaya malik olan bütün canlılar nitqə malikdir. İnsanın ən vacib tələbatlarından biri də ünsiyyət tələbatıdır. Bu tələbatın ödənilməsi birbaşa nitq ilə bağlıdır. Uşaq nitqə yiyələnməklə ətrafı dərk edir. Elmə məlumdur ki, nitq və təfəkkür bir-biri ilə hər zaman qarşılıqlı

əlaqədədirlər. Nitqdə yaranan problemlər isə uşağın həm əqli həmdə psixi inkişafda ləngimələr yaradır. Nitq fəaliyyətinin pozulması elmdə loqopatiya adlanır. Loqopediya isə bu elmin əsas mövzudur. Loqopediya -nitq inkişafı qüsurları haqqında pedaqoji elm olub, bu qüsurların aradan qaldırılması və qarşısını almaq üçün xüsusi təlim-tərbiyə sistemidir [1, s. 6].

Nitq qüsurları nüxtəlif səbəblərdən yarana bilər. Ətraf mühitin şəraiti, xarici və daxili faktorlar birbaşa nitqə təsir edə bilər. Nitq pozuntusu olan uşaqlar nitq pozuntusu diapazongörə böyük və polimorf qrupu təmsil edirlər. Normal nitq inkişafı ilə, beş yaşına qədər uşaqlar genişlənmiş fraza nitqindən sərbəst istifadə edir, kifayət qədər lüğətə malikdir, söz yaratmaq və fleksiya bacarıqlarını mənimsəyir. Bu zamana qədər düzgün səs tələffüzü, səs analizi və sintezinə hazırlıq nəhayət formalaşır. Lakin bu proseslər bütün hallarda uğurla davam etmir: bəzi uşaqlarda eşitmə və intellekt qüsursuz olsa belə, dilin hər bir komponentinin: fonetika, lüğət, qrammatikanın formalaşması kəskin ləngiyir. Bu pozuntu nitqin ümumi inkişaf etməməsi kimi müəyyən edilmişdir. Biz diqqətimizi bu pozuntuya yönəldəcəyik. Loqopediya elmində nitqin ümumi inkişaf etməməsi (bundan sonra OHP) bütöv eşitmə və zəka ilə səs və semantik tərəfi ilə əlaqəli mürəkkəb nitq pozuntularıdır L.S. Volkova, R.E. Levina, S.N. Şaxovskaya, G.V. Çirkin, T.B. Filiçeva və başqaları bu problemlə bağlı müxtəlif tədqiqatlar aparıblar. Uşaq nitq patologiyasının ən mürəkkəb formalarını klinik və pedaqoji aspektdə müşahidə edilir. Məsələn: alaliya, dizartriya, rinolaliya və s.

Nitqin ümumi inkişaf etməməsi termini qarışıq spesifik psixoloji inkişafın pozuntuları olan və əqli geriliyi olan uşaqlarda nitq pozuntularının diaqnostikasında istifadə edilə bilməz. Bu baxımdan, belə uşaqlarda nitqin formalaşmadığını göstərmək üçün aşağıdakı nəticələrin mətnindən istifadə etmək tövsiyə olunur: psixoloji inkişafın qarışıq spesifik pozuntuları olan uşaqlarda - sistemli xarakterli nitqin inkişaf etməməsi, əqli geriliyi olan uşaqlarda - müxtəlif şiddətdə nitqin sistemli inkişaf etməməsi [3].

İlk dəfə olaraq nitqin ümumi inkişaf etməməsinin nəzəri əsaslandırılması məktəbəqədər və məktəb yaşlı uşaqlarda nitq patologiyasının müxtəlif formalarının çoxölçülü tədqiqatları

qatları nəticəsində R. E. Levina və Elmi-Tədqiqat İnstitutunun tədqiqatçı qrupu tərəfindən tərtib edilmişdir. 1950-60-cı illərdə defektologiya (indiki Rusiya Təhsil Akademiyasının Korreksiya Pedaqogika İnstitutu) N. A. Nikaşina, G. A. Kaşe, L. F. Spirova, G. İ. Zharenkova, G. V. Çirkina və b. Nitqin formalaşmasında sapmalar yüksək psixi funksiyaların iyerarxik quruluşunun qanunlarına uyğun olaraq inkişaf edən pozuntular kimi qəbul edilməyə başlandı. Sistemli yanaşma nöqtəyi-nəzərindən nitq sisteminin komponentlərinin vəziyyətindən asılı olaraq nitq patologiyasının müxtəlif formalarının quruluşu məsələsi həll edildi.

1969-cu ildə R.E. Levina və həmkarları ümumi nitqin inkişaf etməməsinin təzahürlərinin dövrləşdirilməsini inkişaf etdirdilər: nitq ünsiyyət vasitələrinin tam olmamasından leksikoqrammatik və fonetik-fonemik inkişafın elementləri ilə əlaqəli nitqin genişləndirilmiş formalarına qədər. Nitq inkişafının üç səviyyəsinin ayrılması ilə ifadəsini tapmışdır. Hər bir səviyyə aparıcı (ilk) qüsurlar və ondan asılı nitq komponentlərinin formalaşmasını gecikdirən ikincil təzahürlərin müəyyən nisbəti ilə xarakterizə olunur. Bir səviyyədən digərinə keçid yeni dil imkanlarının yaranması, nitq fəallığının artması, nitqin motivasiya əsaslarının və onun subyekt-semantik məzmununun dəyişməsi ilə xarakterizə olunur.

Nitqin inkişafının birinci səviyyəsinin fərqli xüsusiyyəti, normal inkişaf edən uşaqlarda nitqin artıq tam formalaşdığı dövrdə şifahi ünsiyyət vasitələrinin olmaması və ya onların məhdud inkişafıdır. Uşaqların aktiv lüğəti az sayda qeyri-səlis gündəlik sözlərdən, onomatopeyadan və səs komplekslərindən ibarətdir. Sözlər və onların əvəzediciləri müxtəlif mənalarda işləndiyi halda, yalnız konkret obyekt və hərəkətləri ifadə etmək üçün istifadə olunur. Uşaqlar paralingvistik ünsiyyət vasitələrindən - jestlərdən, mimikalardan geniş istifadə edirlər. Onların nitqində qrammatik əlaqələri ifadə edən morfoloji elementlər yoxdur. Uşaqların nitqi başqaları üçün anlaşılmazdır və situasiya bağlılığı var.

Nitqin inkişafının ikinci səviyyəsində uşaqların nitq fəallığı artır. Frasal nitq görünür, lakin ifadə fonetik və qrammatik cəhətdən təhrif olunmuş vəziyyətdə qalır. Söz ehtiyatı daha müxtəlifdir. Uşaqların kortəbii nitqində sözlərin

müxtəlif leksik və qrammatik kateqoriyaları qeyd olunur: isimlər, sifətlər, fellər, zərflər, əvəzlilər, bəzi ön sözlər və bağlayıcılar. Uşaqlar ətraf aləmin tanış hadisələri ilə ailə ilə bağlı süjet şəkli ilə bağlı suallara cavab verə bilirlər, lakin bədən üzvlərini, heyvanları və onların balalarını, paltarlarını, mebellərini, peşələrini və s. ifadə edən çoxlu sözləri bilmirlər. Əks nitqın başa düşülməsi natamam olaraq qalır, çünki bir çox qrammatik formalar uşaqlar tərəfindən kifayət qədər fərqlənmir. Uşaqların nitqi səs tələffüzü və sözlərin heca quruluşunun kobud şəkildə pozulması səbəbindən anlaşılmazdır.

Nitqın inkişafının üçüncü səviyyəsi fonetik-fonemik və leksik-qrammatik pozuntularının elementləri ilə geniş gündəlik nitqın görünüşü ilə xarakterizə olunur. Bir çox sözlərin düzgün başa düşülməməsi və istifadəsi, dilin bir sıra qrammatik forma və kateqoriyalarının kifayət qədər formalaşmaması var. Aktiv lüğətdə konkret mənə daşıyan isimlər, fellər üstünlük təşkil edir. Əşyaların keyfiyyətini, əlamətini, hallarını bildirən sözlər çatışmır, söz əmələ gəlməsi əziyyət çəkir, eyni köklü və antonimli sözlərin seçimi çətinləşir. Uşaqlarda mürəkkəb və bir sıra sadə ön sözlərin istifadəsində, nitqın müxtəlif hissələrinin əlaqələndirilməsində xarakterik səhvlər olur. Uşaqların səsli tələffüzü yaş normasına uyğun gəlmir və bir qayda olaraq, polimorfik pozulur. Uşaqlar qulaq və tələffüzdə akustik xüsusiyyətlərə görə oxşar səsləri ayırd etmir, səs quruluşunu və sözlərin səs dolğunluğunu pozur. Belə uşaqların ardıcıl nitqi aydınlığın olmaması, təqdimatın ardıcılığı ilə fərqlənir. Uşaqlar hadisələrin xarici tərəfini əks etdirərək, əsas xüsusiyyətləri, məkan-zaman və səbəb-nəticə əlaqələrini nəzərə almırlar. R. E. Levinanın irəli sürdüyü yanaşma nitq çatışmazlığının fərdi təzahürlərinin təsvirlərindən uzaqlaşmağa və dil vasitələrinin və ünsiyyət proseslərinin vəziyyətini əks etdirən bir sıra parametrlərdə uşağın anormal inkişafının mənzərəsini təqdim etməyə imkan verdi. Anormal nitqın inkişafının mərhələli struktur-dinamik tədqiqinə əsaslanır nitq inkişafının aşağı səviyyəsindən daha yüksək səviyyəyə keçidini müəyyən edən xüsusi qanunauyğunluqlar da aşkar edilir.

ABŞ-da məktəbəqədər yaşlı uşaqların 8%-də nitqın gecikməsində irsi təsirlərin rolunu

göstərən bir tədqiqat yayımlandı (Rice ML. Toward Epigenetic and Gene Regulation Models of Specific Language Impairment: Looking For Links Among Growth, Genes, and Impairments. *J Neurodev Disord.* 2012; 4: 27) [2., s .41] Və bu araşdırma nəticəsində kişi cinsinə aid olan insanların daha çox risk qruplarına aid edilir.

R.E. Levinanın elmi əməllərini davam etdirərək, 2000-ci ildə T.B. Filiçeva bu pozuntularının açıq şəkildə təzahürü ilə xarakterizə olunan nitq inkişafının dördüncü səviyyəsini ayırd etdi və təsvir etdi. Müəllifin qeyd etdiyi kimi, belə uşaqlar, ilk baxışdan, tamamilə əlverişli təəssürat yaradırlar: onlar səs tələffüzündə aydın pozuntulara malik deyillər, bir qayda olaraq, yalnız səslərin qeyri-kafi differensiasiyası var. Heca quruluşunun xarakterik pozulması, sözün mənasını başa düşərək, uşağın fonemik görüntüsünü yaddaşda saxlamamasıdır. Və nəticədə müxtəlif versiyalarda səs doldurulmasının təhrifi. Dördüncü səviyyəli uşaqlarda heca quruluşunun və sözlərin səs doldurulmasının pozulmasının xarakteri özünəməxsus xüsusiyyətlərə malikdir. Əsasən səslərin azalması ilə xarakterizə olunan eliziumlar üstünlük təşkil edir. Qeyri-kafi anlaşılmazlıq, ifadəlilik, bir qədər ləng artikulyasiya və qeyri-səlis diksiya ümumi bulanıq nitq təəssüratını yaradır. Səslərin qarışmasının səs-heca strukturunun formalaşmasının natamamlığı fonemlərin differensial qavranılmasının qeyri-kafi səviyyəsini xarakterizə edir. Bu xüsusiyyət fonem əmələ gəlmə prosesinin hələ sona çatmamış mühüm göstəricisidir.

Nitq vasitələrinin məhdudluğu, ayrı-ayrı sözlərin qeyri-dəqiq işlədilməsi müstəqil heca-yələrdə ayrı-ayrı süjet şəkillərində və silsilə süjet şəkillərində daha aydın görünür. Eyni zamanda hər bir uşağda dilin bütün komponentləri az və ya çox dərəcədə pozulur. Yuxarıdakıları ümumiləşdirərək, qüsurların müxtəlif təbiətinə baxmayaraq, nitqında qüsurlar olan uşaqlarda nitq fəaliyyətinin sistemli pozuntularını göstərən tipik təzahürlərə sahib olduğunu iddia etmək olar. Ən xarakterik xüsusiyyətlər nitqın gec başlaması, nitqın fonetik və fonemik tərtibinin qrammatikliyi və qeyri-kafiliyi, nisbətən yaxşı, ilk baxışdan, nitqdə nitqın başa düşülməsi ilə aktiv nitqdə gerilmə, aşağı nitq aktivliyi və özünə tənqidi münasibətdir [4]. Nitq pozuntularının yaranmasına müxtəlif amillər təsir edir. Nitqın

etiologiyasını nəzərdən keçirərkən pozuntular, hər yaş mərhələsində anormal inkişafın ümumi qanunauyğunluqlarını və nitq inkişaf nümunələrini nəzərə almaqla qüsurlu prosesinin özünü təhlil etməkdən ibarət təkamül-dinamik yanaşma istifadə olunur nöropsixoloji nitq inkişafı pozuntularının nəzərdən keçirilməsinə yanaşma, bu, yalnız nitq pozuntularının müxtəlif formalarında qüsurlu strukturuna deyil, həm də onları törədən beyin mexanizmlərinə diferensial yanaşmaya imkan verir. Bura L.S. Viqotski, V.I. Lubovski, I.M. Seçenov və başqa dahi şəxsiyyətləri aid etmək olar.

M.E. Xvattsev ilk dəfə uşaqlarda nitq pozuntularının yaranmasına səbəb olan bütün amilləri xarici və daxili amillərə təsnif edərək, onların sıx qarşılıqlı təsirini vurğuladı. Bu təsnifatda o, daha dar şəkildə üzvi, funksional, neyropsixiatrik və sosial-psixoloji səbəb və amilləri ayırmışdır [5]. Üzvi səbəblərə prenatal dövrdə, doğuş zamanı və ya doğuşdan sonra beyinin inkişaf etməməsi və zədələnməsi, həmçinin periferik nitq orqanlarının müxtəlif üzvi pozuntular daxildir. M. E. Xvattsev funksional səbəbləri I. P. Pavlovun mərkəzi sinir sistemində həyəcan və inhibə proseslərinin nisbətində pozulması haqqında təlimləri ilə izah etdi. Nevropsixiatrik səbəblərə o, yaddaşın pozulması, diqqət və zehni funksiyaların digər pozuntularını aid etdi. Sosial-psixoloji səbəblərə mühüm rol verilir. Beləliklə, körpəlikdən başlayaraq bütün məktəbəqədər dövrdə uşaq təcridən əsas nitq komponentlərini mənimsəyir, yəni: səs tələffüzü, fonemik təsvirlər, sözlərin heca quruluşu, nitqin qrammatik quruluşu, lüğət, ardıcıl nitq.

Uşaq məktəbə daxil olan zaman kontekstlilik göstəriciləri artır, situasiya nitqinin göstəriciləri isə azalır. Ümumiyyətlə, uşaq dilin mənimsənilməsinin bütün mərhələlərini keçdikcə həm dil materialının qavranılmasında, həm də onun təkrar istehsalında iştirak edən dil standartları sistemləri formalaşır.

Nəticə

Aparılan tədqiqatların təhlili zamanı aşağıdakı nəticələr alınmışdır.

1. Ailənin sosial-psixoloji xüsusiyyətlərinin uşağın nitqinin inkişafına təsirinin öyrənilməsinə dair ədəbiyyatın təhlili göstərir ki, nəzəri təlimat uşağın şəxsiyyətinin əqli inkişafına və sosial inkişafına mədəni-tarixi yanaşmadır. uşaqlarda nitq pozuntularının öyrənilməsinə

sistemli yanaşma, uşağın inkişafında genetik və ətraf mühit amillərinin birliyi və kompleks qarşılıqlı əlaqəsi haqqında müddəa.

2. Tədqiq olunan məsələlərlə bağlı müxtəlif bilik sahələrində (pedaqogika, psixologiya, sosiologiya, defektologiya, loqopedik) aparılan elmi tədqiqatlar seçdiyimiz mövzunun aktuallığını təsdiq edir.

3. Yerli və xarici psixoloqların nəzəri və praktiki inkişafına görə, nitq vasitəçiliyin əsas amilidir, yəni insanın zehni fəaliyyətinin heç bir az-çox mürəkkəb forması birbaşa və ya dolaylı iştirakı olmadan formalaşmır və həyata keçirilmir. nitqinin. İnsanın psixi sferasında nitq ən azı iki rol oynayır: düzgün psixi (nitq) prosesi və digər psixi prosesləri təşkil edən və birləşdirən proses kimi. Bu məlumatlara əsasən, nitqin formalaşmasının pozulmasının digər psixi funksiyaların formalaşmasında pozuntulara səbəb ola biləcəyini güman etmək olar. Nitq şəxsiyyətin formalaşmasında, davranışın ixtiyari tənzimləmə və nəzarət formalarında mühüm rol oynayır.

4. Yerli və xarici psixologiya elmində məktəbəqədər uşağın inkişafına sosial, psixoloji və demoqrafik amillərin təsiri öyrənilir. Ədəbiyyat məlumatlarına görə, uşağın əqli inkişafının, o cümlədən nitq inkişafının müəyyənediciləri sosial və linqvistik mühit, yerli icma, həmyaşdqları ilə ünsiyyət, məktəbəqədər təhsil müəssisəsinə getmə, təhsil sahəsində dövlət siyasətidir.

5. Uşaqların nitqinin inkişafına təsir göstərən amillər sırasında ailə mikromühitinin rolu vurğulanır ki, onun əsas parametrləri ailədə emosional əlaqələrin xarakteri, onun rol strukturu, şəxsiyyətlərəarası ünsiyyətin xüsusiyyətləri, münasibətlərin həlli yolları, birlik və nikahdan məmnunluq.

6. Uşağın nitq inkişafının fərdi göstəriciləri əsasən ailənin konfigurasiyası, valideynlərin sosial-mədəni və sosial-iqtisadi vəziyyəti, həyat yoldaşları arasında münasibətlərin xarakteri, uşaq-valideyn qarşılıqlı əlaqəsinin xüsusiyyətləri ilə müəyyən edilir.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1. Əzizova.Z.M., Cəfərova.R.Q., İsmayılov. Ş.N., "Loqopediyanın nəzəri əsasları haqqında ümumi məlumat", Mingəçevir- 2008, 201s.

2. "Okul yöneticileri ve öğretmenlerin dil ve konuşma bozukluğuna sahip öğrencilerin eğitimine ilişkin görüşlerinin incelenmesi", İstanbul-2020, 101s.

3. Серебрякова, Н. В. Дифференциальная диагностика речевых расстройств у детей дошкольного и школьного возраста: методические рекомендации / Л. С.

Соломаха. – СПб.: РГПУ им. А. И. Герцена, 1998. – 102 с.

4. Филичева, Т.Б. Основы логопедии: учебное пособие/ Н. А. Чевелева, Г. В. Чиркина – М.: Просвещение, 1989. – 390 с.

5. Хватцев, М. Е. Логопедия: книга для преподавателей и студентов. Книга 1 / под ред. Р. И. Лалаевой, С. Н. Шаховской. – М.: Владос, 2009. – 272 с.

Рена Вахид кызы ХАСИЛОВА

Западно-Каспийский университет,
кафедра политологии, психологии и социологии, магистр
E-mail: rana.hasilova@gmail.com

НАРУШЕНИЯ РЕЧИ И ИХ ВИДЫ

Резюме

В представленной статье автор объяснил развитие детской речи и дефекты, возникающие в это время, как социально-психологический феномен. В статье проведен анализ актуальных вопросов, связанных с речевым развитием ребенка, на основе обзора отечественной и зарубежной литературы. Результаты проведенного исследования показывают, что речевое расстройство, которое может возникнуть у детей, может быть связано с семьей в социально-психологическом ключе. Таким образом, социально-психологические исследования непосредственного влияния семейной жизни на речевое развитие ребенка неоспоримы. Следует отметить, что влияние на психическое развитие ребенка с нарушением речи велико.

Нарушения речевого развития у детей систематизированы и представлены в клинико-педагогической и психолого-педагогической классификациях. Эти классификации рассматривают одни и те же речевые расстройства с разных точек зрения. Эти классификации дополняют друг друга, то есть не противоречат друг другу.

В статье автор сослался на психолого-педагогическую классификацию речевых нарушений, направленную на определение речевой симптоматики на основе психологических и лингвистических критериев. Здесь автором обозначены ранее упомянутые показатели речевой системы, функциональных сторон речи, видов речевой деятельности.

Ключевые слова: расстройство речи, дефект, язык, разработка, ребенок, классификация, лингвистический критерий.

Rana Vahid HASILOVA
Western Caspian University,
Department of Politology, Psychology and Sociology, Master
E-mail: rana.hasilova@gmail.com

SPEECH DISORDERS AND THEIR TYPES

Abstract

In the presented article, the author explained the development of children's speech and the defects that arise at this time as a socio-psychological phenomenon. In the article, the analysis of current issues related to the child's speech development was carried out based on the local and foreign literature review. The results of the conducted research show that the speech disorder that can occur in children can be related to the family in a socio-psychological way. Thus, social psychological studies directly influence the family life on the child's speech development is undeniable. It should be noted that the impact on the mental development of a child with a speech disorder is great.

Disorders of speech development in children are systematized and presented in clinical-pedagogical and psychological-pedagogical classifications. These classifications look at the same speech disorders from different points of view. This classification complements each other, that is, they do not contradict each other. In the article, the author referred to the psychological-pedagogical classification of speech disorders aimed at determining speech symptoms based on psychological and linguistic criteria. Here, the previously mentioned indicators of the speech system, functional aspects of speech, and types of speech activity are indicated by the author.

Keywords: speech disorder, defect, language, development, child, classification, linguistic criterion.

Daxil olub: 02.05.2023